

Koncept výskumného projektu jazykového správania slovenskej mládeže v Maďarsku a na Slovensku

Mária Homišinová, Spoločenskovedný ústav SAV Košice, homisinova@saske.sk

HOMIŠINOVÁ, Mária. Concept of Research Project of Lingual Behaviour of Slovak Youth in Hungary and Slovakia. *Individual and Society*, 2011, Vol. 14, No. 3.

There is presented a concept of the research project, which is investigating a lingual-communicative behaviour of the Slovak youth in Slovakia and Hungary, namely in a situational context of intra-ethnic usage of the spoken Slovak language. This concept characterizes shortly the research project, introduces a methodological framework of this project, describes selective groups by means of the basic demographical indicators and identifies elaboration method of the key research indicators performed by the individual researchers (authors of articles).

Communicative of lingual behaviour. Young Slovaks in Hungary. Young Slovaks in Slovakia.

Príspevok vznikol s podporou grantového projektu VEGA 2/93/2009

1. Úvod

Transformačné procesy prebiehajúce v strednej a východnej Európe začiatkom deväťdesiatych rokov 20. storočia výrazne zasiahli aj do ďalšej orientácie európskej (v rámci nej slovenskej aj maďarskej) jazykovedy. Popri orientácii jazykovedy z tzv. teoretickej, deskriptívnej lingvistiky sa začína klásť dôraz na základný sociolingvistický výskum, ktorého prvoradým cieľom je odhaliť skutočné fungovanie jazyka/jazykov v reálnom každodennom živote jednotlivca.[1] Pre posun v orientácii európskej jazykovedy [2] sa v uvedenom období stala tiež príznačná aj užšia spolupráca jazykovedcov s odborníkmi z iných spoločenskovedných disciplín predovšetkým sociológie, psychológie, kultúrnej antropológie, čo viedlo k rozvoju aplikovanej jazykovedy.

Požiadavka sociolingvisticky orientovaných výskumov sa v uvedenom priestore stáva o to nástojčivejšou, čím viac sa stretávame u jednotlivých etník s revitalizáciou svojej etnicity a predovšetkým s akcentom na používanie a uchovanie materinského jazyka[3]. Hoci viacjazykovosť ako jazykový stav, charakterizovaný každodenným kontaktom s iným jazykom/jazykmi, bola v európskom priestore aj doteraz prirodzeným javom spolužitia viacerých etník na spoločnom území, v nových spoločenských podmienkach tento jav nadobúda iné dimenzie. Z toho dôvodu snaha po objasnení každodenného intra a interetnického jazykového správania jednotlivcov (príslušníkov majority a minorít), dešifrovaní faktorov, ktoré toto správanie determinujú sú otázky, ktoré sú v centre pozornosti. Je totiž zrejmé, že jazykové správanie (axiologická a komunikačná kompetencia jazyka/jazykov hovoriacich, voľba jazykových prostriedkov) výrazne pôsobí aj na interetnické vzťahy a ďalšie spolužitie jednotlivých etník.

Za účelom objasnenia niektorých súvislostí spomínaných skutočností vypracoval kolektív pracovníkov z oblasti vedy (Spoločenskovedný ústav SAV Košice (SvÚ) SAV, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Bratislava) a školstva (Prešovská univerzita Prešov, Univerzita Konštantína Filozofa Nitra, Univerzita P. J. Šafárika Košice) grantový projekt (VEGA 2/93/2009) s názvom: „Jazykovo-komunikačné správanie slovenskej mládeže v Maďarsku a na Slovensku v situačnom kontexte intraetnického používania hovorenej slovenčiny“. Je potrebné zdôrazniť, že uvedený projekt bol prirodzeným pokračovaním „novodobých“ sociologicky a sociolingvisticke orientovaných vedeckovýskumných projektov, ktoré SvÚ SAV (v spolupráci s ďalšími výskumnými pracoviskami) realizoval v Maďarsku v radoch príslušníkov slovenskej minority[4]. Pochopiteľne, sledovali sa aj závery ďalších výskumov realizovaných na Slovensku (z dielne SvÚ SAV a aj iných pracovísk) týkajúcich sa problematiky etnických minorít a ich jazykového správania[5].

V uvedenom čísle časopisu Človek a spoločnosť chceme priblížiť koncept projektu a následne prezentovať dôležité primárne zistenia v jednotlivých výskumných ukazovateľoch (premenných) empirického výskumu, tak ako boli v projekte vymedzené. Pre lepšiu prehľadnosť a možnosť porovnania výsledkov sa jednotliví riešitelia (autori článkov) snažili použiť (pokiaľ to bolo možné) rovnaké analyzačné postupy a zachovať jednotnú podobu článkov. V tejto fáze spracovania výsledkov bolo našou snahou koncentrovať čo najviac informácií, dôležitých zistení na jednom mieste a podať transparentný obraz výsledkov prierezom cez jednotlivé výskumné ukazovatele. Až ďalším krokom, v pripravovanej publikácii[6], bude všetky kľúčové ukazovatele metodiky podrobiť vzťahovým analýzám a poskytnúť tak celkový obraz o ich vzájomných súvislostiach a tiež prezentovať výsledky použitých metód kvalitatívneho charakteru (realizácia epizodického rozhovoru).

Predložený koncept výskumného projektu splňa dvojakú úlohu. V prvom rade je jeho úlohou stručne charakterizovať výskumný projekt, predstaviť metodologický rámec projektu, charakterizovať výberové skupiny v základných demografických ukazovateľoch a identifikovať spôsob spracovania kľúčových ukazovateľov výskumu jednotlivými riešiteľmi (autormi článkov). Má tak vytvoriť celkový, zhrňujúci pohľad o zámeroch výskumu a tiež o podobe realizovaných analýz, t.j. o obsahovej náplni jednotlivých článkov. V druhom rade, jeho predstavením sme sa snažili „uľahčiť“ prácu jednotlivým autorom (ale aj čitateľovi) tým, že sme v jednotlivých článkoch chceli minimalizovať opakujúce sa pasáže o východiskovom zámere výskumu a použitej metodike projektu. Z toho dôvodu autori článkov vstupujú do interpretácie svojich analýz „in medias res“ .

2. Charakter projektu

V priebehu rokov 2009 - 2011 sa tím výskumníkov zo Slovenska a Maďarska venoval skúmaniu jazykového správania slovensky hovoriacej mladej generácie v Maďarsku a na Slovensku v konkrétnych životných situáciách.

Výskumný projekt bol zameraný na skúmanie súčasného stavu jazykovo-komunikačného správania slovenskej mládeže, a to v situačnom kontexte intraetnického používania hovorenej slovenčiny. Išlo pritom o dve jazykové skupiny: slovenskú mládež žijúcu v Maďarsku, príslušníkov minoritného etnika a slovenskú mládež žijúcu na národnostne zmiešanom území Slovenska, príslušníkov majoritného etnika.

Okrem teoretickej analýzy problematiky jazykovo-komunikačného správania vybraných jazykových komunit, ktoré upriamili pozornosť na špecifikáciu procesu lingvistickej socializácie v inonárodnom prostredí, išlo aj o realizáciu kombinovaného empirického výskumu (uplatňujúc kvantitatívny aj kvalitatívny prístup skúmania), aplikujúc najmä prostriedky sociolingvistickej analýzy. So zámerom dosiahnutia komplementarity výsledkov boli v metodike aplikované aj sociologické, sociálnopsychologické a etnologické aspekty jazykového správania, čím výskum nadobudol interdisciplinárny charakter. Jeho výsledkom malo byť sprístupnenie reálneho obrazu hovorenej podoby slovenského jazyka v situačnej a kontextuálnej závislosti, charakteristický pre intraetnickú komunikáciu u oboch jazykových skupín slovenskej mládeže. Pritom „hovorenosť“ sme chápali ako spôsob realizácie jazykového vyjadrovania, v ktorej sa premietajú všetky existenčné formy (variety) národného jazyka. (Horecký, 1979, Ondrejovič, 2007, 2008) Hlavným zdrojom dynamiky jazyka sú však hovorené (ústne) komunikáty, t. j. jazyk každodennej, bežnej komunikácie, ktorý sa nachádza medzi spisovným jazykom a jeho nespisovnými varietami[7]. Je prienikom jednotlivých charakteristík, a to predovšetkým v závislosti od oficiálnosti/neoficiálnosti komunikačného aktu. Za hovorený jazyk možno teda považovať jazyk v užšom zmysle ako jednu z foriem, ktorou sa realizujú prejavy v bežnej dorozumievacej sfére. (pozri. Krčmová, 1981) Vyplyvajúc z cieľov projektu je zrejmé, že predmetom nášho záujmu bol práve analytický pohľad na **hovorený slovenský jazyk**.

2. 1 Stručný stav problematiky (Slováci v Maďarsku[8])

Etnické menšiny žijúce v Maďarsku sú zvlášť po transformácii maďarskej spoločnosti centrom pozornosti a vhodným terénom pre spoločenskovedne orientované výskumy. Za pomerne priaznivú možno označiť situáciu v rozvoji sociolingvistiky orientovaných výskumov.[9]

Výsledky posledných široko koncipovaných terénnych výskumov (za spolupráce slovenských a maďarských výskumníkov) skúmania jazykovej orientácie v radoch dospeléj populácie Slovákov v Maďarsku, konkrétne u slovenskej inteligencie (Homišinová, 2003; Hornoková-Uhrinová, 2004) a slovenskej rodiny (Homišinová, 2006), potvrdili slabnúcí účinok rodinného zázemia pri upevňovaní komunikácie v slovenskom jazyku. Oproti minulosti sa zaznamenali zostupné tendencie komunikácie v slovenskom jazyku a vzostupné tendencie používania maďarského jazyka. Dvojazyčná kombinácia jazykov (pri klasifikácii – slovenskej, maďarskej a dvojazyčnej orientácie jazykov) bola menej zastúpená, pritom v časovom horizonte od minulosti k súčasnosti mala slabnúcí charakter. V spomínaných výskumoch sa však v spoločenskom a inštitucionálnom rámci potvrdila mierna tendencia k posilneniu komunikácie v slovenskom jazyku a k bilingvizmu, zároveň pokles komunikácie v maďarskom jazyku. Svedčí to o skutočnosti, že kým v súkromnej sfére dochádza k „úpadku“ slovenského jazyka, jeho úloha v spoločenskom a inštitucionálnom rámci (aj vzhľadom na profesijnú orientáciu respondentov), mierne stúpa. Spomínané tendencie sa potvrdili aj u mladej generácie Slovákov, ktorá bola vo výskumoch zastúpená.

Je potrebné zdôrazniť, že v doteraz realizovaných empirických výskumoch v radoch Slovákov žijúcich v Maďarsku (vrátane mladej generácie) išlo skôr o postihnutie stavu a dôsledkov bilingvizmu. Skúmanie jazykovej komunikácie z hľadiska používania jednotlivých jazykových podôb slovenčiny (Horecký, 1979, 1980, 2001, 2002), či už jednotlivo alebo komplexne absentuje. Výnimku tvorí opis stavu slovenských nárečí, ktorý je slovenskými aj maďarskými etnológmi a kulturológmi dostatočne prebádaný a publikovaný v Atlase slovenských nárečí, 1993. Za jeden z dôvodov možno považovať skutočnosť, že skúmanie jazykového správania v mikro prostredí je veľmi obmedzené a komplikované. Navyše, pojem „bežne hovorená slovenčina“ v kruhu Slovákov v Maďarsku je isté nóvum, ktoré doteraz u nich nebolo podrobené bližšiemu skúmaniu, hoci na „špecifickosť hovorenej slovenčiny“ napr. u dolnozemskej Slovákov jazykovedci a kulturológovia už dávnejšie poukazovali (Divičanová, 1999; Žiláková, 1996 a, b, 2001).

3. Metodologický rámec projektu

Východiskovým metodologickým rámcom skúmania jazyka bol **jazyk ako sociálno-komunikačný systém**, ktorého charakterizuje funkčná komplementárnosť, ako objektívny odraz reálnej rečovej situácie. Jazyk je totiž nielen teoretický konštrukt, ale aj reálny komunikačný systém, ktorý funguje v konkrétnych spoločenských (aj národných, etnických) podmienkach

Je známe, že generatívno-transformačná jazyková škola[10] si vytýčila za cieľ skúmať nie tie slová a vyjadrenia, ktoré jedinci daného spoločenstva používajú, ale systém tých pravidiel, ktoré vytvárajú základ týchto slov a vyjadrení. Rozlišujú teda jazykovú schopnosť, resp. jazykovú kompetenciu (linguistic competence) a jazykové správanie, t. j. jazykovú performanciu (linguistic presformance). (Chomsky, 1965) Rozlíšenie „kompetencie“ a „performancie“ slúži v súčasnosti ako základný metodologický prostriedok jazykovedného výskumu. Stručne povedané kompetencia je neohraničená možnosť hovoriaceho vytvárať nové vety príslušného jazyka a performancia je súhrn skutočných konkrétnych jazykových prejavov hovoriaceho. Je do značnej miery závislá na kompetencii, avšak zároveň je silne ovplyvnená rôznymi mimojazykovými faktormi (napr. obmedzená kapacita pamäti, roztržitosť), ktoré znemožňujú, aby bola vernou kópiou kompetencie. Podľa Chomského niektoré jazykové javy patria do kompetencie napr. gramatickosť viet, naopak, všetko, čo súvisí s frekvenciou jazykových javov alebo s pravdepodobnosťou ich výskytu, patrí do performancie. Kým v prvom prípade ide o použitie matematických a logických postupov, v druhom ide o metódy predovšetkým psychologického, sociologického, fyziologického charakteru.

V kontexte spomenutých súvislostí je zrejmé, že zostať len v kognitívnej sfére (popis, fungovanie a funkcia jazyka,) pri skúmaní jazyka je redukcionizmus. Výsledok hovoriacich sa nemôže zúžiť na akýsi systém „čistej gramatiky“, do pojmu jazykovej kompetencie (poznania jazyka) patrí aj to, že hovoriaci je schopný používať jazyk v rozličných situáciách spoločenského styku zodpovedajúcim jeho záujmom. (Máté, 1998)

Skúmanie sociálne determinovanej komunikácie je teda nevyhnutne dôležitou oblasťou jazykovedy,

sociolingvistiky, ktorá zvlášť na Slovensku, nie je dostatočne prebádaná. (Ondrejovič, 1991, 1995)

Je zrejmé, že skúmanie jazykovej kompetencie hovoriacich je veľmi náročné. Ide o zložitý fenomén, ktorého objasnenie evokuje celý rad otázok, metód a prístupov riešenia. Zo širokého komplexu otázok predmetom nášho bádania bolo prioritné predovšetkým jazykové správanie vybranej skupiny Slovákov žijúcich v Maďarsku a na Slovensku, teda jazyková performancia – používanie konkrétneho jazyka (slovenčiny) v situačnom kontexte. Jazyková kompetencia, teda jazyková schopnosť, nás zaujímala len veľmi okrajovo, v podobe individuálneho vyjadrenia (sebahodnotenia) samotných účastníkov výskumu o miere znalosti minoritného/majoritného jazyka. Rozlíšenie jazykovej schopnosti „kompetencie“ a jazykového správania „performancie“ (Chomsky, 1965) slúži teda ako základný metodologický prostriedok nášho výskumu

3. 1 Ciele, koncepcia výskumu

Východiskovým zámerom projektu bolo teoretickými a empirickými prostriedkami zmapovať súčasný stav jazykovo-komunikačného správania slovenskej mládeže (v Maďarsku a na Slovensku), a to v situačnom kontexte intraetnického používania slovenčiny.

Hlavným cieľom výskumu bolo skúmať prejavy hovorenej podoby slovenčiny v prostredí, v ktorom slovenská mládež používa spisovnú reč (jeho štandardnú podobu, pozri Horecký 2001, 2002, Slančová – Sokolová 1994, 2011) ako normovanú jazykovú formu spoločenského styku (Dolník 2009)– konkrétne v škole, s priateľmi, rovesníkmi a v rodine.

Išlo teda o výskum súčasnej podoby „živej reči“ u mladej slovenskej generácie, bežné, každodenné fungovanie slovenského jazyka, ktoré malo naznačiť mieru a spôsob, akým sa u mladej generácie Slovákov v Maďarsku a na Slovensku používa slovenský jazyk vo vybranej sfére formálneho a neformálneho styku, v konkrétnom situačnom kontexte. Zároveň sme chceli odhaliť, ktorá zo základných funkcií jazyka[11] je v prípade hovorenej slovenčiny vnímaná ako dominantná. Celkovo našou snahou bolo ozrejiť sociolingvistickú kompetenciu[12] účastníkov výskumu.

Vo výskume sme sa neobmedzovali na rovinu spisovnú, predovšetkým sa sledoval aký je celkový stav (inventár) jazykových javov (prejavov) u vybraných jazykových skupín. V súvislosti so spisovnou normou bolo prvotným cieľom zisťovať ako v hovorenej reči „žije“ spisovná norma a nie naopak, zisťovať normu podľa toho, ako skutočne žije. Náš výskum hovorenej podoby slovenčiny si nekládol za cieľ zisťovať syntaktické pomery hovoreného jazyka, ani ortoepické zmeny reči, ale v jednotlivostiach zo spisovnej normy sa zisťoval spoločný výskyt slov a frekvencia slov. Z teoretického hľadiska (v zmysle Saussurovej dichotómie langue/parole (jazyk/reč[13]) sme pokladali hovorený prejav za parolový fakt, za prehovor a jednotlivé jednotky prehovoru za výpovede. Pri výskume hovorenej reči išlo o tie formy ústneho styku, ktoré možno charakterizovať ako súkromné (v rodinnom prostredí) a ako nie súkromné (škola), pri ktorých by sa mal používať spisovný jazyk. Je však známe, že nie vždy sa používa spisovný jazyk, resp. veľmi často je spisovný jazyk ovplyvnený nespisovným vyjadrovaním. Tieto javy sú podmienené územne, vekom, vzdelaním, etnicitou, pracovným a sociálnym zaradením, aktuálnou príležitosťou atď.

Takisto je potrebné zdôrazniť, že nešlo o výskum hovorového štýlu, ale o výskum hovorenej podoby slovenčiny, keďže hovorový štýl môže mať ústnu i hovorenú podobu. Zároveň sme si nekládli za cieľ postihnúť súčasnú reč mládeže ako celok.

Vo výskume boli vytýčené nasledovné čiasťkové ciele:

- určenie charakteru jazykovo-komunikačného správania mladej slovenskej generácie v Maďarsku a na Slovensku (identifikácia rečového variantu, skúmanie kontextuálnej závislosti);
- identifikovanie jazykového správania slovenskej mládeže v situačnom kontexte (škola, rodina); mieru mono/bilingvizmu v situačnom kontexte,
- realizácia spontánnych rozhovorov intraetnického typu,
- skúmanie vplyvu socio-demografických a etnických charakteristík na jazykové správanie;
- identifikovanie postojov a názorov respondentov na „seba“ (autoreflexia) a „iných“ (heteroreflexia);
- určenie miesta materinského (slovenského) jazyka v hierarchii hodnôt;

-skúmanie jazykového správania v etno-kultúrnom kontexte;

3. 2 Použité metódy

Výskumný projekt aplikoval dva metodologické prístupy riešenia problematiky. Išlo o realizáciu kombinovaného, zmiešaného výskumu, uplatňujúc metódy a prostriedky kvantitatívneho aj kvalitatívneho výskumu (Tashakkori - Teddlie, 2003; Maxwell, 2005), zamerané predovšetkým na sociolingvistickú analýzu problematiky.

V prípade *kvantitatívneho výskumu* bol realizovaný terénny výskum (2010) v obidvoch krajinách na Slovensku aj v Maďarsku, a to v radoch mladej generácie Slovákov. Vo výskume bola aplikovaná pološtruktúrovaná dotazníková metóda, ktorá reflektovala ukazovatele (výskumné premenné):

- lingvistického charakteru,
- sociologického charakteru,
- sociálnopsychologického charakteru,
- etnologického charakteru.

Konkrétne išlo o nasledovné skupiny premenných premietnutých do otázok (prevažne škálovitého typu) v rámci dotazníka:

1. identifikačné ukazovatele (otázky 1-6)
2. komunikačné správanie (rodina, škola) - ot. 7, 8, 9
3. ovládanie (znalosť) jazyka ot. 10, 11
4. jazyk ako hodnota ot. 12
5. etnokultúrny rozvoj minorít ot. 13, 21
6. funkcie jazyka ot. 14 (dorozumievacia - komunikatívna), ot. 15 (pomenúvacia - expresívna), ot. 16 (psych.-kognitívna), ot. 17 (kultúrna), ot. 18 (hodnotová)
7. vplyv kontaktného jazyka ot. 19, 20

V dotazníku boli formulované aj otvorené otázky (spolu 6 ot.) skúmajúce jazykovú podobu:

- spoločenského kontaktu (v rodine, v škole)
- priateľského kontaktu (v rodine, v škole)
- záujmovej sféry (v rodine, v škole)

V závere dotazníka bol aplikovaný vedomostný test zameraný na skúmanie frekvencie slov.

Pritom jednotlivé empirické ukazovatele boli sledované vo formálnom (v škole) aj v neformálnom prostredí (v rodine), keďže bežný hovorený jazyk je maximálne variabilný, v závislosti od komunikačnej situácie sa v ňom v rôznom stupni aktuálne využívajú všetky výrazové prostriedky národného jazyka.

V Maďarsku sa empirický výskum uskutočnil za pomoci partnerskej organizácie - Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku v lokalitách pôsobenia stredných a vysokých škôl vyučujúcich slovenský jazyk (gymnázia v Budapešti a v Békešskej Čabe; univerzity v Budapešti, Pilišskej Čabe, Ostrihome a Sarvaši), na Slovensku v lokalitách s najväčším zastúpením inojazyčného etnika (príslušníkov maďarskej národnosti) v Dunajskej Strede, Štúrova, Komárna, Šamoríne, Nitre, Rožňave a tiež v Košiciach.

Kvantitatívne údaje boli spracované prostredníctvom štatistického programu STATISTIKA '99 (verzia 6,5). Pri spracovaní získaných údajov sme použili deskriptívnu štatistiku (univariačná analýza dát) aj induktívnu štatistiku (bivariačnú rozdielovú štatistiku a koreláciu). Výsledky boli testované podľa platných testovacích kritérií.

V *kvalitatívnom výskume* bolo jazykovo-komunikačné správanie účastníkov, podobne ako v prípade kvantitatívneho výskumu, sledované v konkrétnych jazykových situáciách (vo formálnom aj neformálnom prostredí) metódou epizodického rozhovoru. Išlo o modifikáciu naratívneho interview, kedy vedľa *voľného rozprávania* (na vybrané témy a jazykovú situáciu: záujmová, spoločensko-kultúrna, verejná činnosť) ide o

položenie konkrétnych otázok sústreďujúcich sa na *povinné témy* (škola, rodina, jazyk a jazykové spoločenstvo) a *sémantické znalosti jazyka* (charakteristika vybraných termínov). Získané dáta (audiozáznam) boli jednak podrobené konverzii (premena kvalitatívnych dát do kvantitatívneho formátu) a tiež podrobené konverzačnej analýze. Pritom sme použili aj korpusovú lingvistiku (<http://korpus.juls.savba.sk>), na základe ktorej sme realizovali analýzy spoločného výskytu slov (kolokácie) a analýzu frekvencie slov.

Naším celkovým zámerom bolo nielen zachytenie jazykového správania respondentov (hovorenej slovenčiny) v konkrétnych jazykových situáciách v rámci obidvoch aplikovaných metodologických prístupov, ale aj komparácia výskumných zistení u obidvoch jazykových skupín.

3. 3 Výber, veľkosť a charakteristika objektu výskumu

1. V *terénnom výskume* veľkosť výskumnej vzorky tvorilo **200 respondentov** s podskupinami:

a/ podskupina: 100 respondentov Slovákov žijúcich na národnostne zmiešanom území Slovenska

b/ podskupina: 100 respondentov Slovákov žijúcich v Maďarsku

Pričom cieľovou skupinou sa stali príslušníci slovenského etnika (slovenská mládež) žijúci na území Maďarska. Slovenská mládež žijúca na národnostne zmiešanom území Slovenska (v koexistencii s maďarským etnikom) vystupuje vo výskume ako komparatívna skupina.

Podmienky výberu výskumnej vzorky:

- slovenský pôvod z hľadiska národnosti alebo materinského jazyka rodičov
- ovládanie hovorenej slovenčiny na úrovni bežnej komunikácie každodenného styku
- kvótny výber podľa pohlavia a vzdelania (SŠ a VŠ)

Schéma výberu každej z podskupín:

- muži (50 respondentov) z toho: 15-19 ročných (25 resp.)

20-25 ročných (25 resp.)

- ženy (50 respondentov) z toho: 15-19 ročné (25 resp.)

20-25 ročné (25 resp.)

2. Veľkosť výskumnej vzorky *pre epizodický rozhovor* tvorilo **spolu 8 respondentov**

a/ podskupina: 4 respondenti Slováci žijúci na národnostne zmiešanom území Slovenska

b/ podskupina: 4 respondenti Slováci žijúci na území Maďarska

Výber bol realizovaný rovnako kvótnym výberom podľa pohlavia a vzdelania v každej podskupine.

Na základe realizovaných analýz môžeme charakterizovať výskumné skupiny nasledovne:

Slovenská mládež v Maďarsku

Lokalita - 36 respondentov pochádzalo z vidieka (z jednotlivých obcí)

64 respondentov pochádzalo z miest

Rod - 25 respondentov muži

75 respondentov ženy

Vek - 48 respondentov boli z prvej vekovej kategórie 15 - 19 rokov

52 respondentov boli z druhej vekovej kategórie 20 - 25 rokov

Vzdelanie – prvú vekovú kategóriu z hľadiska vzdelania môžeme vnímať ako stredoškóľákov

druhú vekovú kategóriu z hľadiska vzdelania môžeme vnímať ako vysokoškóľákov

Materinský jazyk – 8 respondentov si uviedlo slovenský materinský jazyk

– 92 respondentov si uviedlo maďarský materinský jazyk

Slovenská mládež na Slovensku (národnostne zmiešaných oblastí)

Lokalita – 40 respondentov pochádzalo z vidieka (z jednotlivých obcí)

60 respondentov pochádzalo z miest

Rod – 37 respondentov muži

63 respondentov ženy

Vek – 55 respondentov boli z vekovej kategórie 15 – 19 rokov

45 respondentov boli z vekovej kategórie 20 – 25 rokov

Vzdelanie – prvú vekovú kategóriu z hľadiska vzdelania môžeme vnímať ako stredoškóľákov

druhú vekovú kategóriu z hľadiska vzdelania môžeme vnímať ako vysokoškóľákov

Materinský jazyk – všetkých 100 respondentov si uviedlo slovenský materinský jazyk

Celkovo môžeme konštatovať, že v obidvoch jazykových skupinách prevažujú ženy z urbánneho prostredia. Vekové kategórie (stredoškóľáci, vysokoškóľáci) sú zastúpené v obidvoch jazykových skupinách takmer vo vyváženej miere.

Interpretácie výskumných zistením, ktoré v uvedenom čísle časopisu následne uvádzame, sa teda týkajú takto charakterizovaných výskumných skupín – Slovákov v Maďarsku (SM) a Slovákov na Slovensku (SS). Ako sme skôr avizovali, pôjde i prezentáciu výsledkov základných ukazovateľov tak, ako boli v metodike vymedzené. Prejav jazykového správania, komparujúc výsledky obidvoch jazykových skupín, prezentujeme celkovo v siedmich publikačných výstupoch:

1. M. Homišinová. Koncept výskumného projektu jazykového správania slovenskej mládeže v Maďarsku a na Slovensku
2. M. Homišinová. Jazyková znalosť a medzigeneračná jazyková komunikácia slovenskej mládeže na Slovensku a v Maďarsku – empirický kontext
3. J. Výrost . Postoje mladých ľudí slovenskej národnosti v Maďarsku a na Slovensku k funkciám slovenčiny (v dvoch situačných kontextoch)
4. J. Výrost. Materinský jazyk v hierarchii hodnôt mladých ľudí slovenskej národnosti v Maďarsku
5. D. Slančová. Komunikačný akt blahoželania a žiadosti v jazykovo-komunikačnom správaní mládeže na Slovensku a v Maďarsku
6. S. Ondrejovič. Vplyv kontaktného jazyka na jazykovo-komunikačné správanie slovenskej mládeže na Slovensku a v Maďarsku
7. L. Lenovský – M. Homišinová. Názory slovenskej mládeže na Slovensku a v Maďarsku na etnokultúrny rozvoj etnických minorít

Concept of Research Project of Lingual Behaviour of Slovak Youth in Hungary and Slovakia

An intention of this paper is to present the empirical research results of the Slovak youth lingual-communicative behaviour in the Slovakia and Hungary, whereas this research work was performed in both countries in the year 2010. There were investigated expressions of a spoken form of

the Slovak language in surroundings, which is typical for application of the written language as a form of a social contact in school – with friends, peers and in family.

Použitá literatúra a pramene

A MAGYARORSZÁGI SZLOVÁK NEMZETI KISEBBSÉG HELYZETE. Miniszterelnöki Hivatal, Budapest, 1997.

BAŃCZEROWSKI, Janusz. *A kommunikációs kompetencia és összetevői*. Nyíregyháza 1994, p. 277-286.

BAŃCZEROWSKI, Janusz. *A nyelv és a nyelvi kommunikáció alapkérdései*. Budapest : Szlav és Balti Filológiai Intézet, 2000.

BARTHA, Csilla. Nyelvcseré, nyelvvesztés : szempontok az emigráns kétnyelvűség vizsgálatához. In: Kassai, I. (Ed.). *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat, MTA Nyelvtudományi Intézete*, Budapest, 1995, p. 37-49.

BORBÉLY, Anna. Attitűd és nyelvválasztás egy magyarországi román nyelvközösségben.

In: Kassai, I. (Ed.). *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat, MTA Nyelvtudományi Intézete*, Budapest, 1995, p. 287-299.

BOSAK, J. Skúmanie jazyka ako socialno-komunikačného systému. In: Horecký, J. (Ed.) *Dynamické tendencie v jazykovej komunikácii*. Bratislava : Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, 1990, s. 75-84.

BOSÁK, Ján. *Sociolingvistická stratégia výskumu slovenčiny. Sociolingvistika Slovaca*. Bratislava : Veda, 1995, s. 17-41.

BOTÍKOVÁ, Marta – BOTÍK, Ján. *Bilingvizmus v živote etnických menšín*. Bratislava : FF UK, 2002.

DEMETER-ZAYZON, Mária. *Kisebbségek Magyarországon. Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal*. Budapest, 1999, 277 p.

DITTMAR, Norbert. *Sociolinguistics : A critical Survey of Theory and Application*. London, 1976.

DIVIČANOVÁ, Anna. *A magyarországi nemzetiségek kultúrális és tudati jellemzői*. Budapest, 1985, s. 9-57.

DIVIČANOVÁ, Anna. *Jazyk, kultúra, spoločnosť. Etnokultúrne zmeny na jazykových ostrovoch v Maďarsku*. Budapešť : Békešská Čaba, 1999, 335 p.

DIVIČANOVÁ, Anna. *Dimenzie národnostného bytia a kultúry*. Békešská Čaba : VÚSM, 2002, 533 p.

DIVIČANOVÁ, Anna – KRUPA, Ondrej. *Slováci v Maďarsku*. Budapešť : Press Publica, 1999, 128 p.

DOLNÍK, Juraj. *Jazyk a hodnotenie*. Banská Bystrica : Filologická fakulta Univerzity Mateja Bela, 1999.

DOLNÍK, Juraj. *Všeobecná jazykoveda*. Bratislava : Veda, 2009.

DOLNÍK, Juraj. *Jazyk, človek, kultúra. Všeobecná jazykoveda*. Bratislava : Kalligram, 2010, 221 s.

DUDOK, Miroslav. Pluricentrický vývin modernej slovenčiny. In: *Studia Academica Slovaca* 31, Bratislava : Stimul 2002, s. 42-50.

DUDOK, Miroslav. O prirodzenom bilingvizme. In: *Bilingvizmus (minulosť, prítomnosť, budúcnosť)*. Bratislava : FF UK, 2002, s. 53-61.

FINDRA, Ján. *Štylistika slovenčiny*. Martin : Osveta, 2004.

FISHMAN, Joshua. Bilingualism with and without diglossia : diglossia with and without bilingualism. *Journal of Social Issues*, 1967, 23/2, p. 29-30. In: *Társadalom és nyelv, Szociolingvistikai írások*, Budapest, 1975.

FISHMAN, Joshua. The Sociology of Language. In: Giglioli, P. P. (Ed.) *Language and Social Context* :

- Selected Readings*. England : Harmondsworth, 1972.
- GAL, Susan. Diversity and contestation in linguistic ideologies : German speakers in Hungary. LS, 1993, p. 337-359.
- GARAMI, Erika. - SZÁNTÓ, János. *Magyarországi Szlovákok*. Budapest : Tárki, 1991.
- GUMPERZ, John (Ed.). *Language and Social identity*. Cambridge : Cambridge University Press, 1982.
- GUMPERZ, John - HYMES, Dell (Eds). *Directions in Sociolinguistics*. New York : Holt, Reinhart and Winston, 1972.
- GÖNCZ, Lajos. *A vajdasági magyar-szerbhorvát kétnyelvűség a Kárpát medencében 1*. Budapest : Széchényi Társaság, 1991. p. 88-99.
- HAUSENBLAS, Ondřej. K tzv. pronikání obecné češtiny do spisovného jazyka. In: *Slovo a slovesnost*, 1993, 54, s. 97-106.
- HOMIŠINOVÁ, Mária. *Slovenská inteligencia v Maďarsku v zrkadle sociologického výskumu. (Vybrané výsledky skúmania stavu etnickej identity)*. Békešská Čaba : Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2003, 301 s. ISBN 963 206 993 5.
- HOMIŠINOVÁ, Mária. *Etnická rodina Slovákov, Chorvátov a Bulharov žijúcich v Maďarsku v zrkadle sociologického výskumu. (Teoretická a empirická komparatívna analýza skúmania etnických procesov slovanských minorít)*. Békešská Čaba : Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2006, 350 s. ISBN 963 8657375.
- HOMIŠINOVÁ, Mária. *Identitás, nyelvháználát, asszimiláció. Etnikai folyamatok a magyarországi kisebbségi családokban*. Budapest : Gondolat, MTA KI, 2008, 298 s. ISBN - 978 963 9610 927; ISSN - 1582 - 4479.
- HOMIŠINOVÁ, Mária. - VÝROST, Jozef. (Eds.). *Národ, národnosti a etnické skupiny v procese transformácie slovenskej spoločnosti (Empirická analýza dát zo sociologicko-sociálnopsychologického výskumu), CD ROM*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2005, 136 s. ISBN 80 - 967182 -7 - 4.
- HORECKÝ, Ján. Východiská k teórii spisovného jazyka. In: Ružička, J. (Ed.). *Z teórie spisovného jazyka*. Bratislava : Veda, 1979, s. 13-22.
- HORECKÝ, Ján. Terminológia v oblasti viacjazyčnosti. In: *Kultúra slova*, 1980, 24, s. 137-140.
- HORECKÝ, Ján. Jazykové vedomie. In: ONDREJOVIČ, S. (Ed.). *Človek a jeho jazyk 2. Jazyk ako pamäť kultúry*. Bratislava : Veda, 2001, s. 109-116.
- HORECKÝ, Ján. Pojmový aparát teórie bilingvizmu In: *Bilingvizmus (minulosť, prítomnosť, budúcnosť)*. Bratislava : FF UK, 2002, s. 49-53.
- HORNOKNÉ, UHRIN. Erzsébet. Szlovák nyelvháználát Békéscsaba egyházösszegeiben. In: Zoltán, A. (Ed.). *Nyelv, stílus, irodalom*. Budapest : Elte, 1998, p. 254-258.
- HYMES, Dell. *Language in Culture and Society*. New York : Harper and Row, 1964.
- HYMES, Dell. Competence and Performance in Linguistic Theory : Language Acquisition. In: Huxley, R. - Ingram, E. (Eds.). *Model and Method* , 1971.
- HYMES, Dell. On Communicative Competence. In: Pride, J. B. - Holmes, J. (Eds.). *Sociolinguistics*. London, 1972.
- HYMES, Dell. *Foundations in Sociolinguistics : An Ethnographic Approach*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1974.
- CHOMSKY, Noam. *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge : Mass, MIT Press, 1965.
- KISS, János. *Egyetemi szociolingvisztikai dolgozatok 1*. Budapest : Elte, 1993.

- KISS, János. *Társadalom és nyelvhasználat*. Budapest : Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002.
- KOMLÓSI-KNIPFF, Elizabeth. Bemerkungen zur Zweisprachigkeit und Identitet der Ungarn Deutschen. In: Cholnoky, G. (Ed.). *Kisebbségkutatás*. Budapest, 1996, roč, 5, č. 3.
- KONTRA, Miklós. *Tanulmányok a határainkon túli kétnyelvűségéről*. Budapest : Magyarságkutató Intézet, 1991.
- KRČMOVÁ, Marie. *Běžně mluvený jazyk v Brně*. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1981, 198 s.
- LAMPL, Zsuzsanna. Asszimilációs folyamatok-iskolaválasztás és anyanyelvhasználat. In: *A saját útját járó gyermek*. Bratislava, Madách-Posonium, 1999, p. 59-108.
- LANSTYÁK, István. K niektorým otázkam maďarsko-slovenského bilingvizmu. In: ONDREJOVIČ, S. (Ed.). *Sociolingvistika a areálová lingvistika*. Bratislava : Veda, 1996, s. 148-157.
- LANSTYÁK, István. Maďarčina na Slovensku - štúdia z variačnej lingvistiky. In: *Sociologický časopis*, 2002, roč. 38, č. 4, s. 409-427.
- LANSTYÁK, István. *Nyelvből nyelvbe (Z jazyka do jazyka)*. Bratislava : Kalligram, 2006. 294 s.
- MÁTÉ, János. *A 20. századi nyelvtudomány történetének főbb elméletei és irányzatai*. Budapest : Nemzeti Tankönyvkiadó, 1998, 359 s.
- MAXWELL, A. J. *Qualitative Research Design : An Interactive Approach*. California : Thousand Oaks, 2005.
- NYOMÁRKAY, István. A magyar és a szerbohorvát nyelvkapcsolata. In: Balázs, J. (Ed.). *Nyelvünk a Duna-tájon*. Budapest : Tankönyvkiadó, 1989, p. 291-350.
- NYOMÁRKAY, István. A szerbohorvát nyelvkeveredés. In: *Magyar Nyelvőr*, 1997, č. 121, p. 204-213.
- NYOMÁRKAY, István. *Nemzeti újjáéledés és hagyomány nálunk és szomszédainknál*. Budapest : Lusidus Kiadó, 2002.
- ONDREJOVIČ, Slavomír. K sociolingvistike na Slovensku. In: Mistrík, J. (Ed.). *Studia Academica Slovaca* 20. Bratislava : Alfa, 1991, s. 177-191.
- ONDREJOVIČ, Slavomír. Sociolingvistické aspirácie slovenskej jazykovedy. In: *Slovenské pohľady*, 1994, roč. 114, č. 4, s. 128-131.
- ONDREJOVIČ, Slavomír. Sociolingvistické aspekty jazykovedného výskumu na Slovensku. In: *Sociolinguistica Slovaca* 1, Bratislava, 1995, s. 9-13.
- ONDREJOVIČ, Slavomír. Hovorená podoba spisovnej slovenčiny. In: *Sociolinguistica Slovaca* 6, Bratislava, 2007.
- ONDREJOVIČ, Slavomír. *Jazyk, veda o jazyku, societa. Sociolingvistické etudy*. Bratislava : Veda, 2008, 304 s.
- PAULÍNY, Eugen. Správa o výskume hovorenej podoby spisovnej slovenčiny. In: *Slovenská reč*, 1964, 29, s. 351-357.
- PÉNTEK, János. Az anyanyelv ökológiája Erdélyben. *Kétnyelvűség*, 1994, 1, p. 8-16.
- RIPKA, Ivor. Ďalšie smerovanie teritorialne zameraných výskumov. In: *Sociolinguistica Slovaca* 2, Bratislava, 1996, s. 25-33.
- SÁNDOR, Anna. *Anyanyelvhasználat és kétnyelvűség*. Bratislava : Kalligram, 2000.
- SLANČOVÁ, Daniela - SOKOLOVÁ, Miloslava. Variety hovorenej podoby slovenčiny. In: *Studia Academica Slovaca*. Bratislava : Stimul 1994, s. 225 - 240.

SLANČOVÁ, Daniela - SOKOLOVÁ, Miloslava. Výskum podoby hovorenej komunikácie na východnom Slovensku. In: ONDREJOVIČ, S. - ŠIMKOVÁ, M. (Eds.). *Sociolinguistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Sociolinguistica Slovaca* 1. Bratislava : Veda, 1995, s. 132-143.

SLANČOVÁ, Daniela - SOKOLOVÁ, Miloslava. Návrat k varietám hovorenej podoby slovenčiny na východnom Slovensku po pätnástich rokoch. In: *Vidy jazyka a jazykovedy*. Prešov: FF Prešovská Univerzita, 2011, s. 341 - 357, dostupné aj na: <http://www.publib.sk/elpub2/FF/Olostiak2/index.html>

ONDREJOVIČ, S. - ŠIMKOVÁ, M. (Eds.) *Sociolinguistica Slovaca* 1. Sociolinguistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Bratislava : Veda, 1995.

ONDREJOVIČ, S. (Ed.). *Sociolinguistica Slovaca* 2. *Sociolinguistika a areálová lingvistika*. Bratislava : Veda, 1996.

ONDREJOVIČ, S. (Ed.). *Sociolinguistica Slovaca* 3. Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy. Bratislava : Veda, 1997.

ONDREJOVIČ, S. (Ed.). *Sociolinguistica Slovaca* 4. Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi. Bratislava : Veda, 1999.

ONDREJOVIČ, S. (Ed.). *Sociolinguistica Slovaca* 5. Mesto a jeho jazyk. Bratislava : Veda, 2000.

ONDREJOVIČ, S. (Ed.). *Sociolinguistica Slovaca* 6. Hovorená podoba spisovnej slovenčiny. Bratislava : Veda, 2007.

SZARKA, L. *Kisebbségi léthelyzetek - közösségi alternatívák*. Budapest : Lucidus, 2004, 342 s.

ŠTEFÁNIK, Ján. *Jeden človek, dva jazyky*. Bratislava : Academic Electronic Press, 2000, 146 s.

Tashakkori, Abbas - TEDDLIE, Charles. *Handbook of mixed methods in social & behavioral research*. California : Thousand Oaks, 2003.

UHRINOVÁ, Alžbeta. *Používanie materinského jazyka v kruhu slovenskej inteligencie v Békešskej Čabe*. Békešská Čaba, 2004, 282 s.

UHRINOVÁ, Alžbeta. Slovenský jazyk v Telekgerendáši. In: Uhrinová, A. - Žiláková, M. (Eds.). *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Békešská Čaba : VÚSM, 2004, s. 84-89. ISBN 963 86573 2 4.

ZÁDROVICH, Bernadett. Identitástudat és nyelvhasználat összefüggése a Szombathelyen élő gradistyei horvátok körében. In: Gadányi, K. (Ed.). *Bibliotheca Slavica Savaiensis III*. Szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Szláv Filológiai és Magyar Nyelvészeti Tanszékének kiadványa, 1997, p. 107-117.

ZELLIGER, Erzsébet. Két pozsonyi könyv a kétnyelvűség kérdésköréből. In: *Magyar Nyelvőr*, 1999/95, 4, p. 480-502.

ŽILÁKOVÁ, Mária. Slovakizmy v maďarských prejavoch Slovákov v Maďarsku. In: Ondrejovič, S. (Ed.). *Sociolinguistika Slovaca* 2. Bratislava : Veda, 1996, s. 158-164.

ŽILÁKOVÁ, Mária. Pomer dolnozemskej Slovákov k spisovnej norme. In: Patráš, V. (Ed.). *Sociolinguistické a psycholinguistické aspekty jazykovej komunikácie*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 1996, s. 119-125.

ŽILÁKOVÁ, Mária. Sarvašania a slovenský jazyk. In: Divičanová, A. (Ed.). *275 rokov v Sarvaši*. Békešská Čaba, 2001, s. 103-111.

Recenzent: doc. PhDr. Beáta Balogová, PhD.

[1] Základom európskej sociolinguistiky je najmä periodikum Sociolinguistica (vychádza od roku 1986), na Slovensku od r. 1995 začal vychádzať zborník: Sociolinguistika Slovaca, v ktorom sú uverejňované

sociolingvisticky orientované štúdie. Doteraz vyšlo šesť čísiel (1995, 1996, 1997, 1999, 2000, 2007)

Prvé snahy realizovať synchronný sociolingvistický výskum sme na Slovensku síce zaznamenali v 60-tych rokoch (Paulíny, 1964), sústavné sociolingvistické výskumy sa však objavujú až koncom 80-tych začiatkom 90-tych rokov. Stretávame sa s výraznou iniciatívou predovšetkým zo strany Jazykovedného ústavu LŠ SAV v Bratislave, ktorý sa začal výraznejšie orientovať týmto smerom (napr. Bosák 1990, 1995, Ripka 1996, Ondrejovič 1994, 1995, 2007, 2008). Nasledovali však aj ďalšie výskumy sociolingvistického charakteru z radov univerzitných inštitúcií (napr. Slančová - Sokolová 1994, 1995, Lanstyák 1996, 2002, 2006, Lampl 1999, Sandor 2000, Štefánik 2000, Botíková - Botík 2002).

[2] U americkej a kanadskej jazykovedy tento posun nastal o niekoľko desaťročí skôr s orientáciou na etnolingvistické výskumy nadväzujúc na výskumy F. Boasa a E. Sapira. Spomenieme napr. práce U. Weinreicha 1953, a E. Haugena, ktorí na empirickej báze opisovali jazykovú realitu jednotlivých najmä bilingválnych a multilingválnych jazykových skupín.

[3] Vláda SR sa zaviazala realizovať ochranu jazykových práv, okrem iného, aj prijatím Európskej charty regionálnych a menšinových jazykov, ktorá platí na Slovensku od roku 2002 (schválila ju NR SR a podpísal ju prezident SR). Táto charta sa týka deviatich jazykov (bulharského, českého, chorvátskeho, maďarského, nemeckého, poľského, rómskeho, rusínskeho a ukrajinského). Jazyky sú rozdelené do troch skupín podľa miery ich používania (najvyššiu mieru uplatnenia priznáva maďarčine). Slovenská verzia charty obsahuje text o tom, že menšinový jazyk sa používa v obciach, v ktorých tvorí národnostná menšina najmenej 20 percent.

[4] Na území Maďarska Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach (SvU SAV) v spolupráci s partnerskými výskumnými ústavmi (Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku so sídlom v Békešskej Čabe, Ústav pre výskum etnických menšín Maďarskej akadémie vied v Budapešti) a ďalšími organizáciami (Celoštátna slovenská menšinová samospráva v Budapešti, Čabianska organizácia Slovákov, Dom slovenskej kultúry, Zväz Slovákov v Maďarsku) realizoval tri rozsiahle empirické výskumy používajúc sociologické, sociálnopsychologické a sociolingvistické prostriedky a metódy práce:

Výskum slovenskej inteligencie v Maďarsku (1998/99) v župách s najväčším zastúpením tam žijúceho slovenského etnika; zvláštnosťou výskumu bolo, že svojím zameraním, charakterom a rozsahom sa uskutočnil po prvýkrát v komunite Slovákov na území Maďarska; výskum bol zameraný na vytvorenie typologizácie etnickej identity používajúc kľúčové ukazovatele - typ a stupeň (intenzita) etnickej identity; (výsledky: Homišinová, Mária. *Slovenská inteligencia v Maďarsku v zrkadle sociologického výskumu*. Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, Békešská Čaba 2003, ISBN 963 206 993 5, 301 s.

Empirický výskum skúmania medzigeneračných súvislostí zmien etnickej identity slovenskej rodiny v Maďarsku (2000/2001); jeho zámerom bolo skúmanie medzigeneračných súvislostí zmien etnickej identity slovenskej rodiny (skúmanie na individuálnej úrovni - členov rodín, ale i skupinovej úrovni - slovenskej rodiny ako celku, ako sociálnej skupiny) žijúcej v Maďarsku, v roku 2002 z iniciatívy Ústavu pre výskum etnických menšín MAV v Budapešti bol rozšírený (aplikujúc rovnakú metodiku) aj na nemeckú, chorvátsku a bulharskú minoritu žijúcu v Maďarsku; (výsledky: HOMIŠINOVÁ, M. *Etnická rodina Slovákov, Chorvátov a Bulharov žijúcich v Maďarsku v zrkadle sociologického výskumu*. Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2006, Mozi Nyomda Bt., Békéscsaba, 350 s. ISBN 963 8657375.; HOMIŠINOVÁ, Mária. *Identitás, nyelvháználát, asszimiláció. Etnikai folyamatok a magyarországi kisebbségi családokban*. MTA KI, Gondolat, Budapest, 2008, 298 s. ISBN - 978 963 9610 927; ISSN - 1582 - 4479.

Sociolingvisticky orientovaný výskum zameraný na jazykovo-komunikačné správanie pracovníkov/poslancov slovenských menšinových samospráv pôsobiacich v Maďarsku a to v rodinnej aj verejnej sfére (2006/2007); vo výskume boli zastúpené všetky slovenské menšinové samosprávy pôsobiace v Maďarsku. (výsledky: HOMIŠINOVÁ, M. Jazykovo-komunikačné správanie pracovníkov/poslancov slovenských menšinových samospráv v Maďarsku. In: *Sociálne a politické analýzy*, 2007/1, s. 102-135.

HOMIŠINOVÁ, Mária. Jazykovo-komunikačné správanie poslancov slovenských menšinových samospráv v Maďarsku. In: Uhrinová, Alžbeta - Tóth, Ján (Eds.). *Slovenčina v menšinovom prostredí II*. Békešská Čaba : VÚSM, 2008, s. 461-469. ISBN 978 963 87342-5-9.

[5] Na Slovensku Spoločenskovedný ústav (SvÚ) SAV realizoval celý rad národnostne orientovaných empirických výskumov (vrátane jazykového správania minorít) v rokoch 1990, 1992, 1995, 1998, 2004, 2007, ktorých výsledky boli publikované:

PAUKOVIČ, Vladimír a kol. *Vzťahy Slovákov a národnostných menšín v národnostne zmiešaných oblastiach Slovenska*. Košice : SvÚ SAV, 1990.

Zelová, Alena - Bačová, Viera - Šutaj, Štefan - Výrost, Jozef. *Interpretácia slovensko-maďarských vzťahov v súvislosti s vybranými etnickými a sociálnopsychologickými charakteristikami* (výsledky výskumu v súbore učiteľov). Košice : SvÚ SAV, 1992.

ZELOVÁ, Alena - BAČOVÁ, Viera - HADUŠOVSKÁ, Slávka - Homišinová, Mária - OLEJNÍK, Milan - PAUKOVIČ, Vladimír - ŠUTAJ, Štefan - VÝROST, Jozef. *Minoritné etnické spoločenstvá na Slovensku v procesoch spoločenských premien*. Bratislava : VEDA, 1994, 158 s. ISBN 80-224-0405-5.

Bačová, Viera. (Ed.). *Historická pamäť a identita*. Košice : SvU SAV, 1996.

Bačová, Viera. *Etnická identita a historické zmeny. Výskum obyvateľov vybraných obcí Slovenska*. Bratislava : Veda, 1996.

Gajdoš, Marián - Homišinová, Mária - Konečný, Stanislav - Baumgartner, František - Frankovský, Miroslav - Šutaj, Štefan. *Rusíni/Ukrajinci na Slovensku na konci 20. storočia. K vybraným výsledkom historicko-sociologického výskumu v roku 2000*. Prešov : Universum, 2001.

Šutaj, Štefan (Ed.). *Národ a národnosti. Stav výskumu po roku 1989 a jeho perspektívy*. Prešov : Universum, 2004. ISBN 80-89046-20-7

HOMIŠINOVÁ, Mária - VÝROST, Jozef. (Eds.). *Národ, národnosti a etnické skupiny v procese transformácie slovenskej spoločnosti* (Empirická analýza dát zo sociologicko-sociálnopsychologického výskumu), Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2005, 136 s.

ŠUTAJ, Štefan - HOMIŠINOVÁ, Mária - SAPOSOVÁ, Zlatica - ŠUTAJOVÁ, Jana.: *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (identita a politika). Teoretická a empirická analýza dát zo sociologicko-sociálnopsychologického a historického výskumu*. Prešov : Universum, 2006, 150 s. ISBN 80-89046-41-X.

Šutaj, Štefan (Ed.). *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1989*. Prešov : Universum, 2008, 216 s. ISBN 978-80-89046-54-6.

Šutajová, Jana - Ďurkovská, Mária (Eds.). *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989 (Identita a politika II)*. Prešov : Universum, 2008. ISBN 978-8089046-46-53-9.

Z najaktuálnejšie realizovaných národnostne orientovaných výskumov spomenieme napr.:

- Fórum Inštitút: DOHÁNYOS, R. - LELKES, G. - TÓTH, K. (Eds.). *Národnostné menšiny na Slovensku 2003. Šamorín : Fórum inštitút pre výskum menšín, 2004.*; Možnosti uplatňovania jazykových práv na zmiešanom slovensko-maďarskom území južného Slovenska (Fórum Inštitút, Národné osvetové centrum, 2007);

- Agentúra FOCUS : Identita, občianstvo a politická participácie maďarskej národnostnej menšiny , 2009;

- Inštitútu pre verejné otázky : Napätia v slovensko-maďarských vzťahoch, 2009;

- Univerzitný výskum : Výskum občanov SR maďarskej národnosti (Inštitút sociálnych vied Univerzita Cyrila a Metoda Trnava, 2009) v rámci projektu ENRI-East (7. rámcový program EK) : Národnostné menšiny v Európe: Slovensko, Maďarsko a Ukrajina.

[6] Pôjde o celkové zhodnotenie výskumnej úlohy a sumarizáciu výsledkov koncentrovaných do podoby záverečného materiálu po ukončení grantového projektu koncom roku 2011.

[7] Pričom ich základné charakteristiky sú protikladné. Je zrejmé, že záväznosť, verejnosť, vážnosť (knižnosť) spisovnej variety implikujú sociálnu dištanciu, citovú nezaangažovanosť. Naopak, nezáväznosť, neverejnosť, neformálnosť, dôvernosť nespisovných variet sú spojené so sociálnou blízkosťou, srdečnosťou a spontánnosťou. (Hausenblas, 1993)

[8] Keďže Slováci žijúci v národnostne zmiešaných oblastiach Slovenska v projekte vystupujú ako komparatívna skupina, ktorých jazyková situácia sa bližšie neskúmala, analýza stavu jazykovej problematiky u nich absentuje.

[9] Týmto smerom bola zameraná veľká časť empirických výskumov, z ktorých vznikli významné diela autorov : Susan Gal (1993), Kontra Miklós (1991), Bartha Csilla (1995), Péntek János (1994), Göncz Lajos (1991), Borbély Anna (1995), Zelliger Erzsébeth (1999), Zádrovich Bernadett (1997), Komlósi-Knifp Elizabeth (1996), Nyomárkay István (1989, 1997, 2002), Hornokné-Uhrin Erzsébet (1998, 2004a,b) a ďalších. Veľkým prínosom v teoreticko-metodologickej oblasti skúmania sú aj odborné štúdie v časopisoch - Magyar Nyelv (Maďarský jazyk), Magyar Nyelvőr (Strážca maďarského jazyka), Jazykovedný spravodajca, ktoré sa pravidelne zaoberajú používaním menšinových jazykov, dvojjazyčnosťou, jazykovými zmenami, ako aj komplexnou jazykovou problematikou a pod. Cenným dielom v tomto smere sú publikácie J. Kissa (1993, 2002) sumarizujúce sociolingvistické poznatky a výskumy realizované v rámci univerzitného štúdia. Aj na stránkach odborného časopisu Kisebbségkutatás (Výskum menšín) nechýba problematika používania jazykov menšín.

[10] Rozvinula sa po období deskriptivizmu v Spojených štátoch koncom 50-tych rokov 20. storočia a stala sa prevládajúcou jazykovednou školou; toto postavenie si do značnej miery udržuje dodnes. Jej predstaviteľom je súčasný významný lingvista Noam Chomsky.

[11] Z hľadiska genézy a funkčnej závažnosti delíme jazykové funkcie na primárne, základné a na sekundárne, nadstavbové. Vzhľadom na zámery výskumu sme vymedzili dve primárne funkcie jazyka:

- dorozumievacia (komunikatívna) , ako nástroj vyjadrovania, komunikácie; pomenúva pojmy a predmety, vyjadrujeme vzťahy medzi nimi

ako nástroj osvojenia a šírenia slovnej zásoby;

- poznávacia (psychologicko-kognitívna) funkcia, ako nástroj myslenia, poznávania, osvojenia a šírenia slovnej zásoby;

a tri sekundárne funkcie jazyka:

- pomenúvacia (expresívna) ako vyjadrenie emócií, postojov, psychický či fyzický stav (používanie expresívnych a hodnotiacich slov)

- kultúrna (estetická) funkcia, ako zložka kultúry, kultúrnych tradícií;

- hodnotová (reprezentatívna) funkcia, jazyk ako hodnota; jazyk, ktorý reprezentuje národ.

[12] V zmysle skôr naznačenej jazykovej performancie: komunikovať v jednoduchých spoločenských situáciách, jednoducho sa vyjadrovať pomocou základných funkcií jazyka.

[13] Ferdinand de Saussure zakladateľ európskej štrukturálnej jazykovedy rozvíjajúcej sa v 20.-30. rokoch 20. storočia. **Langue** (jazyk) – ako spoločenský jav, systém všetkých jazykových jednotiek, ktorými sa hovoriaci jazykového spoločenstva riadi, oproti nemu **parole** (reč) – ako individuálny jav, konkrétna autentická výpoveď jednotlivca v určitých okamihoch.